

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Září/2024

Milí čtenáři Literky,

pokud by Literka vycházela na začátku měsíce, zřejmě byste se v úvodníku dočetli něco o podzimu, o chystaných akcích a sbírkových akvizicích, o přípravě nové expozice či o programových úvahách na příští rok. Jelikož ale Literka vzniká až ve druhé polovině září, nelze se vyhnout tématu povodní. Prostý pohled na mapu (rajhradský klášter leží na břehu Svratky) a do minulosti (nechybí v ní časté záplavy) naznačuje, že víkend 13. – 15. září byl opravdu perný. Zrušení chystané přednášky doc. Dalibora Havla o nejstarších rajhradských rukopisech bylo tím nejmenším příkořím, přednáška má ostatně již nový termín – 12. října. Mnohem pernějším bylo sledování stoupajícího toku, vynášení mapové sbírky a tisků z 16. století do patra a temné myšlenky na rozsah škod, kdyby si voda skutečně našla cestu až do depozitářů. Dnes můžeme s úlevou říct, že se nám to nejhorší vyhnulo. Chtěl bych na tomto místě nesmírně poděkovat vodohospodářům na horním toku Svratky za účinnou regulaci vodního toku, hydrologům za bezchybné mapování a predikci situace a v neposlední řadě i vedení obcí Rajhradice a Židlochovice za aktivní komunikaci na svých webech a sociálních sítích. Díky – moc jste nám pomohli. Patří se však vzpomenout také na ty, kteří neměli takové štěstí, kteří sčítají škody a kteří vinou živlu přišli o přístřeší nebo o zdroj obživy. I když my už dávno žijeme jinými tématy, radostmi a starostmi, oni budou pomoc potřebovat ještě dlouho.

Klidné čtení bez pohrom vám přeje

Jiří David

VERŠE MĚSÍCE ZÁŘÍ

VE SVORU

Petr Čermáček

Chuť trčí z jabloní.

Musíš púlit.

Z jaderníku se sypou

trumfy kartářky.

Pes vyslýchá plot

až k pravdě ovarových kostí

za hromadou dřeva.

Stárneme sekyrkou:

kolmo na léta.

3 OTÁZKY PRO JIŘÍHO ŠLAJSNU

V Památníku proběhla Vaše přednáška o Edwardu Kelley. Co o něm vlastně víme?

Snad o žádné historické postavě rudolfínských Čech se za poslední staletí neshromáždilo tolik legend, mýtů a polopravd jako o „zlopo- věstném“ alchymistovi Edwardu Kelley. Pravda je v této legendě zastoupena jen opravdu minimálně. Z jeho života známe poměrně málo a dodnes například neznáme ani jeho pravou podobu. Často publikovaná rytina vznikla dlouho po jeho smrti v 17. století. Jediné, co o něm opravdu víme je, že se jednalo o vzdělaného, charismatického, bezskrupulózního, literárně nadaného muže, psal prý vynikající novolatinskou poezii. Přednáška tak spíše opravila náš pohled na kelleyovskou legendu a dlouho tradované mýty a nepravdy.

Dlouhá léta pořádáte na Mostecku tzv. Dny magistra Edwarda Kelleyho. Můžete nám je přiblížit?

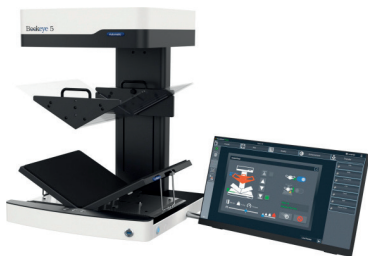
Osobu Edwarda Kelleyho před lety vybralo město jako hlavní motiv pro slavnosti konané na hradě Hněvíně. Romantická hradní stavba z počátku 20. století stojí na místě bývalého královského hradu Landeswarte, kde vězněný Kelley dobrovolně ukončil svůj život. Stavba však v posledních letech prochází náročnou rekonstrukcí, a tak se tyto slavnosti přesunuly do areálu našeho Oblastního muzea a galerie v Mostě. Slavnosti samotné se skládají z řady vystoupení skupin historického šermu, renesanční hudby či kejklířů. Nechybí zde však i každoročně konaná divadelní hra o útěku a smrti slavného alchymisty.

Letos vyšel komiks věnovaný Westonii, jste autorem předlohy a textu. Můžete nám jej představit?

Nápad na komiks *Alchymistova dcera* se zrodil ze spolupráce mosteckého muzea s pražskou výtvarnicí a historičkou umění Katrin Buttig. Komiks jednoduchou a zábavnou formou přibližuje život naší první ženy-literátky, spojené s naším městem nejen postavou svého nevlastního otce, ale i svým pobytem v Mostě.

Mgr. Jiří Šlajsna, historik a archeolog, autor článků o historii Chomutovska a Mostecká; pracuje v Oblastním muzeu a galerii v Mostě. Jeho hlavní specializací jsou dějiny regionu se zaměřením na Mostecko, Chomutovsko a Kadaňsko, dějiny vojenství, vojenské, politické a kulturní dějiny Evropy 18. a začátku 19. století.

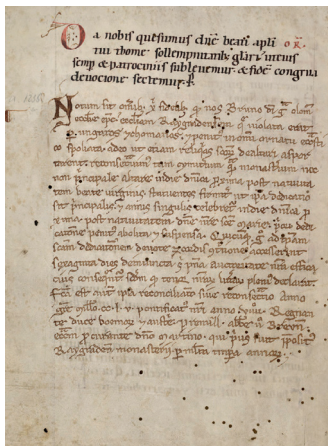
ROZŠÍŘENÍ DIGITALIZAČNÍHO PRACOVÍŠTĚ

V průběhu měsíce jsme v Muzeu Brněnska dokončili realizaci druhé fáze budování digitalizačního pracoviště. V první fázi byla badatelna Památníku přetvořena na fotografický ateliér – v něm probíhá fotografování trojrozměrných sbírkových předmětů, jemuž se odborně věnuje kolegyně

etnografka Muzea v Ivančicích Barbora Svobodová. V letošním roce bude toto pracoviště doplněno o velkoformátový knižní skener, na němž bude možné zpracovávat dvourozměrné předlohy do formátu A2+ a který je současně vybaven knižní kolébkou pro digitalizaci velkoformátových knižních předloh. Muzejní digitalizaci však plánujeme provádět pouze na úrovni dokumentační, nepůjde tedy o skenování celých knih stránku po stránce a jejich umísťování do digitálních knihoven. Veřejnost však o výstupy z této činnosti nebude ochuzena zcela, neboť podobně jako v případě trojrozměrných sbírkových předmětů s nimi budeme zájemce seznamovat prostřednictvím portálu eSbirky.cz. Projekt digitalizace sbírek Muzea Brněnska prostřednictvím vlastního digitalizačního pracoviště je financován prostřednictvím programu Národní plán obnovy, který poskytuje Ministerstvo kultury ČR. (jd)

NEJSTARŠÍ RAJHRADSKÉ RUKOPISY

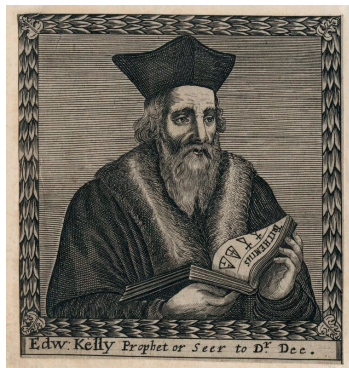

Zajímá Vás, které knihy jsou v rajhradském klášteře nejdéle? Kdo je napsal a co obsahují? Odpověď nabídne přednáška Dalibora Havla z FF MU, která se bude zabývat nejstarší vrstvou knihovny prvního benediktinského kláštera na Moravě. Především se bude jednat o rukopis R 637 – lekcionář z 12. století, který byl napsán v břevnovském skriptoriu. Z doby o jedno století mladší pocházejí přípisky obsahující záznamy o udělených odpustcích. Tyto přípisky byly již napsány v Rajhradě a vážou se k jeho pohnutým dějinám v tomto období. Díky nim lze usuzovat, že lekcionář R 637 patří

k nejstarším knihám, které zde byly používány. Kdo jej napsal a jak se na Moravu dostal? Jak vlastně fungovaly kulturní vazby mezi církevními institucemi v 11. a 12. století? Odpovědi nabídne 12. října v 15 h chystaná přednáška. Na přednášku naváže workshop písma z prezentovaných rukopisů pod vedením Jany Srnkové, odborné knihovnice Muzea Brněnska. (red)

EDWARD KELLEY

(1. srpna 1555 Worcester, Anglie – 1. listopadu 1597 Most)

Původem Angličan, většinu svého pracovního života však strávil ve službách na dvoře císaře Rudolfa II. v Praze a Viléma z Rožmberka v Třeboni. Roku 1573 se údajně zapsal ke studiu na anglické univerzitě v Oxfordu. Studia nejspíše nedokončil, ale po celý život užíval neoprávněně univerzitní tituly. Následně se vyučil lékárníkem, a právě tyto znalosti mu pomáhaly při jeho pozdější alchymistické práci. Později vstoupil do služeb známého vzdělance, alchymisty a přírodovědce Johna Dee, který z něj učinil svého společníka a médium pro své seance. V únoru 1584 odcestovali společně se svými rodinami do Polska. Ještě v srpnu téhož roku se vydali do Prahy, kde je uvítal věhlasný přírodovědec a císařův osobní lékař Tadeáš Hájek z Hájku. Oba alchymisté se záhy dostali do podezření, že jsou tajnými agenty královny Alžběty I. a také do podezření z okultismu, proto museli uprchnout do Saska. Po pár měsících se ovšem tajně vrátili a na pozvání jihočeského velmože Viléma z Rožmberka v Třeboni se usadili u jeho dvora. Sláva Kelleyho se začala rychle šířit mezi českou šlechtou a donesla se i k Rudolfu II., který alchymistu povolal také do císařské laboratoře. Kelley od té doby žil střídavě v Praze a v Třeboni ve službách obou pánů. Nakonec se natrvalo usadil v Praze, obratně rozmnožoval svůj majetek, a dokonce získal od císaře rytířský titul. Životní osud ho spojil s Johanou Westonovou, rozenou Cooperovou, vdovou z Chipping Nortonu. Již jako paní Kelleyová následovala svého manžela z Anglie po celou dobu, i se svou dcerou Alžbětou Johannou Westonií a synem Janem Františkem. Kelley byl laskavý a svědomitý otec, který oběma dětem zajistil perfektní vzdělání. Oblíbenost Kelleyho u císařského dvora však začala postupně upadat. Osudným se mu stal rok 1591, kdy byl Kelley zatčen a uvězněn na hradě Křivoklátě, ve věži Huderce. V říjnu 1593 byl propuštěn, ale už v listopadu 1596 znovu zatčen pro narůstající dluhy a uvězněn na hradě Hněvín v Mostě. Rodina se mezi tím snažila získat podporu k jeho propuštění. V létě roku 1597 dokončil své dílo *Tractatus de lapide philosophorum (Pojednání o kameni mudrců)*, které věnoval císaři. Při útěku z vězení si zlomil zdravou nohu, následně umírá (snad při podání lahvičky jedu). Jeho hrob je neznámý. (mš)

BESEDA O MUKLOVSKÉM VATIKÁNU

Až do konce září byla v Památníku otevřena výstava Tváře Muklovského Vatikánu, zahrnující 35 portrétů od současné malířky Claudi Ondok. Co je to ale Muklovský Vatikán? Především je to označení konkrétního místa. Uprostřed zahrady leopoldovské věznice stával v padesátých letech

osamocený dům, který původně sloužil pro ubytování rodin dozorců. Jelikož však neposkytoval dostatečný hygienický standard, byly rodiny přestěhovány a dům získal nové obyvatel: katolické kněží a duchovní dalších církví, aby izolováni od zbytku věznice „nehrožovali socialistickou převýchovu ostatních vězňů svou ideologií a náboženskými předsudky“. Uprostřed Leopoldova tak vznikl Vatikán. Jeden z jeho nedobrovolných obyvatelů, kněz Josef Petr Ondok, zvolil toto označení jako název pro své memoáry – *Muklovský Vatikán*, v nichž předestírá vzpomínky na osobnosti, s nimiž se setkal nejen v Leopoldově, ale i v dalších komunistických věznicích. Josefa Petra Ondoka, stejně jako historický kontext jeho pamětí, přiblížila v Památníku beseda s jejích editorem, historikem moderních dějin a zvláště dějin církevních, profesorem Jiřím Hanušem (FF MU), která se konala v pátek 27. září. (jd)

DIGITALIZOVANÉ RUKOPISY

V září letošního roku byl dokončen další projekt v rámci programu VISK6 – Memoria mundi, zaměřený na digitalizaci rukopisů z rajhradské rukopisné sbírky. Kritérium pro výběr rukopisů je především chronologické, neboť cílem je zpracovat přednostně „středověký“ segment sbírky, tedy rukopisy vzniklé do roku 1500. Letos jsme zpracovali čtyři knihy z počátku 15. století, všechny jsou již přístupné v plné verzi na portálu manuscriptorium.com. Je třeba říci, že nejde

o rukopisy exkluzivní – ovšem i poznání běžné historické produkce má nepochybně svůj význam. Ve všech čtyřech případech se jedná o knihy homiletické. Jsou to tedy sbírky pozdně středověkých kázání sestavené podle obvyklých klíčů: *de tempore* (podle církevních svátků během roku), *de sanctis* (na svátky vybraných světců) nebo na vybrané pasáže Písma (konkrétně epištoly sv. Pavla). Většina kázání je anonymní, pouze jedna kniha obsahuje v kolofonu (což je odborný výraz pro jakousi tiráž rukopisných knih) jméno autora, jímž byl augustinián Johannes Bela de Pannonia. Rukopisy jsou psány na papíře a až na výjimky neobsahují vícebarevné iniciály. Čtenáři tak usnadňuje orientaci v textu tzv. rubrikace, tedy červené zvýrazňování písmen v důležitých místech textu. (jd)

NABÍDKA EDUKAČNÍCH PROGRAMŮ

Příběh knihy

Edukační program zachycující vývoj knihy od rukopisů po současnost má dvě varianty. První se zaměřuje na starší dějiny knihy, zejména na vývoj písma, psací látky, rukopisy a rané tisky. Druhá varianta se věnuje novější literatuře a osudům knihy od vynálezu knihtisku. Program probíhá celoročně.

Kontakt: Mgr. Šárka Dudková, Mgr. Jana Srnková

E: s.dudkova@muzeumbrnenska.cz

E: j.srnkova@muzeumbrnenska.cz

Nebojte se staroslověnštiny!

Rozměli bychom dnes věrozvěstům? Co má společného první spisovný jazyk Slovanů například s češtinou, slovenštinou, polštinou, ukrajinštinou nebo bulharštinou? Program představuje staroslověnštinu zábavnou a přístupnou formou.

Kontakt: Ivan Zálešák

E: prohlídky.rajhrad@muzeumbrnenska.cz

Za barokem do kláštera

Společně prozkoumáme rajhradský benediktinský klášter, zaměříme se na barokní výtvarné umění, sochařství a především architekturu. Žáci a studenti se v programu seznámí s principy barokního stavitelství, a to prostřednictvím Jana Blažeje Santiniho-Aichela.

Kontakt: Ivan Zálešák

E: prohlídky.rajhrad@muzeumbrnenska.cz

Programy jsou určeny pro 2. stupeň ZŠ, gymnázia a střední školy.
Vstupné: 35 Kč, pedagogický doprovod zdarma

Muzeum Brněnska
Památník písemnictví
na Moravě

jihomoravský kraj****

Literka,
Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě
Klášter 1, 664 61 Rajhrad, e-mail: literka@mbrn.cz
Odpovědný redaktor: Jiří David
Texty: Jiří David, Miroslava Šudomová
Vychází jedenáctkrát ročně, č. 8, ročník 18
Muzeum Brněnska, příspěvková organizace, IČ: 00089257